

Испитни каталог за државну матуру
у школској години 2011/2012.

СРПСКИ ЈЕЗИК

Стручна радна скупина за израду испитног каталога из Српског језика:

Сретенка Чаовић, проф., водитељица, Економска школа Вуковар, Вуковар

Милица Стојановић, проф., Гимназија Вуковар, Вуковар

Анђелка Павић, проф., Друга средња школа Бели Манастир, Бели Манастир

Јадранка Радошевић, проф., Средња школа Даљ, Даљ

Проф. др. сц. Душан Маринковић, Филозофски факултет Свеучилишта у Загребу,
Одсјек за јужнословенске језике и књижевности

САДРЖАЈ

УВОД	5
1. Подручја испитивања	5
2. Образовни резултати	5
2.1. Школски есеј	5
2.2. Књижевност и језик.....	6
3. Структура испита	9
3.1. Школски есеј	9
3.2. Књижевност и језик.....	9
4. Технички опис испита	10
4.1. Трајање испита	10
4.2. Изглед испита и начин решавања.....	10
4.3. Прибор.....	10
5. Опис бодовања	11
5.1. Вредновање првог испитног дела	11
5.2. Вредновање другог испитног дела (књижевност и језик).....	12
6. Примери задатака са детаљним објашњењем.....	12
6.1. Пример задатка есејског типа	12
6.2. Пример задатка вишеструког избора.....	14
6.3. Пример задатка кратког одговора.....	14
6.4. Пример задатка допуњавања.....	15
7. Савети наставницима	15
8. Литература	15

УВОД

Српски језик на државној матури је обавезан предмет за ученике који похађају наставу на српском језику и ћириличном писму.

Кандидати полажу српски језик само на основном нивоу.

Испитни каталог за државну матуру из Српског језика темељни је документ испита којим се јасно описује шта ће се и како испитивати на државној матури из овог предмета у школској години 2011/2012.

Испитни каталог садржи све потребне информације и детаљна објашњења о облику и садржају испита. Њиме се јасно одређује шта се од кандидата очекује на испиту.

Испитни каталог усклађен је с наставним планом и програмом који је једнак за гимназије и стручне школе.

Испитни каталог садржи следећа поглавља:

1. Подручја испитивања
2. Образовни резултати
3. Структура испита
4. Технички опис испита
5. Опис бодовања
6. Примери задатака са детаљним објашњењем
7. Савети наставницима
8. Литература.

У првом и другом поглављу су наведена подручја испитивања, односно кључна знања и способности из овог предмета који се испитују овим испитом.

У другом поглављу је кроз конкретне описе онога што кандидат треба да зна, разуме и може да уради, објашњен начин на који ће се проверавати наведена знања и способности.

Треће, четврто и пето поглавље одговарају на питање како се испитује, те је у њима објашњена структура и облик испита, врсте задатака, начин провођења и вредновања појединих задатака и целина.

У шестом поглављу дати су примери свих типова задатака са детаљним објашњењем.

Седмо поглавље одговара на питање како се припремити за испит. У том поглављу налазе се савети и додаци који кандидатима помажу у припремању испита.

1. Подручја испитивања

Испитом из Српског језика проверава се употреба српског језика, знање из теорије и историје књижевности кроз способност писменог изражавања и читања са разумевањем. У складу с тим испит се састоји од два дела.

У првом делу испита проверава се писмено изражавање, а у другом књижевност и језик.

2. Образовни резултати

У овом поглављу су за свако подручје испитивања наведени образовни резултати, односно конкретни описи онога шта кандидат мора да зна, разуме и може да учини како би постигао успех на испиту.

2.1. Школски есеј

У првом делу испита проверава се писмено изражавање, у којем се примењују знања из историје и теорије књижевности и разумевање књижевних дела.

У писменом изражавању од кандидата се очекује да:

- уобличи мисли и сазнања у есеј и састави везани текст који има увод, разраду и закључак
- пише у заданим величинама (време, број речи)
- правилно користи стручну терминологију
- образлаже ставове одговарајућим доказима и цитатима
- објасни садржај, намену и поетску функцију задатог текста
- анализира садржај, структуру, израз и стилске карактеристике задатог текста
- опише главне карактеристике књижевног рода и врсте задатог текста
- повеже знања из историје књижевности са задатим текстом
- пише српским књижевним језиком према граматичким и правописним правилима
- јасно излаже своје мисли
- напише тражени есеј према задатим смерницама
- пише уредно и читко.

Испитна дела из којих ће бити понуђени одломци за школски есеј мењају се сваке школске године.

Испитна дела у школској години 2011/2012. за испит из Српског језика су:

1. Доситеј Обрадовић: Писмо Харалампију, Живот и прикљученија
2. Петар Петровић Његош: Горски вијенац
3. Лаза Костић: Песме
4. Радоје Домановић: Сатире
5. Лаза Лазаревић: Приповетке
6. Милован Глишић: Приповетке
7. Алекса Шантић: Песме
8. Милош Црњански: Сеобе

9. Иво Андрић: На Дрини ћуприја, Проклета авлија

10. Васко Попа: Песме.

2.2. Књижевност и језик

У другом делу испита испитују се стечена знања из српског језика и књижевности. Од кандидата се очекује да:

- познаје дела, ауторе, периоде и поетику српске књижевности
- препозна историјске и теоријске карактеристике понуђених текстова
- уочи специфичности стваралаштва појединог аутора
- примени знања из језика на понуђеним текстовима.

Употреба српског језика проверава се у оба дела испита.

Од кандидата се очекује да:

- разликује основне лингвистичке појмове
- препозна фонетске и фонолошке јединице српског стандардног језика, тј. гласове, слоге и акценте
- разликује фонему, графему и морфему и препозна их на примерима
- препозна на примерима, објасни и примени гласовне промене:
  - сибиларизацију
  - палатализацију
  - јотовање
  - непостојано а
  - једначење гласова по месту изговора
  - једначење гласова по звучности
  - испадање сугласника
  - алтернације ије/је/е/и

- разликује књижевни од некњижевног текста
  - на примерима препозна основне карактеристике дијалеката и њихов однос према стандардном језику
  - препозна карактеристике и развитак српског језика од деветог века до данас
  - разликује граматичке категорије променљивих врста речи (род, број, падеж, лице, време, вид, начин, степен и одређеност) и функционално их примењује
  - анализира структуру реченице (предикат, субјекат, објекат, атрибут, апозицију и прилошке одредбе)
  - одреди и примени лексичко-семантичке појмове:
    - метафору
    - метонимију
    - синонине
    - антонине
    - хомонине
    - архаизме
    - историзме
  - објасни значење честих фразема у српском језику
  - разликује врсте позајмљеница
  - примењује функционалне стилове српског језика
  - познаје основне принципе правописа српског књижевног језика.
- Теорија и историја књижевности** се проверавају у оба дела испита.
- Од кандидата на испиту из српског језика се очекује да:
- препозна и опише карактеристике књижевних родова и врста
- разликује и анализира лирске, епске, драмске, књижевно-научне и публицистичке текстове
  - објасни историјски развој лирике, епике и драме
  - препозна и опише историјске периоде српске књижевности: народну, средњовековну, књижевност седамнаестог и осамнаестог века, барокне тенденције у српској књижевности, просветитељство, романтизам, реализам, натуралистичке утицаје, модерну, књижевност између два рата, савремену књижевност
  - познаје значај рада Ћирила и Методија
  - интерпретира средњовековне текстове:
    - Свети Сава: Житије Светог Симеона
    - Теодосије: Житије Светог Саве
    - Јефимија: Похвала кнезу Лазару
    - Деспот Стефан Лазаревић: Слово љубве
  - интерпретира народне песме:
    - лирске:
      - Љубавни растанак,
      - Сунце се дјевојком жени,
      - Јабланова моба,
      - Виша је гора од горе;
    - епске:
      - Марко Краљевић и вила
      - Марко Краљевић укида свадбарину
      - Марко пије уз рамазан вино
      - Женидба краља Вукашина
      - Женидба Душанова
      - Урош и Мрњавчевићи
      - Зидане Скадра
      - Бановић Страхиња

- Диоба Јакшића
  - Ропство Јанковић Стојана
  - Женидба Милића барјактара
  - Цар Лазар и царица Милица
  - Кнежева вечера
- познаје народне приповетке, пословице, загонетке и остале кратке народне умотворине
  - интерпретира дела барокних писаца:
    - Г. Стефановић Венцловић: Беседе шајкашима
    - З. Орфелин: Плач Србији
  - објасни значај просветитељских идеја Доситеја Обрадовића на темељу његових дела:
    - Писмо Харалампију
    - Живот и прикљученија
  - интерпретира дела Јована Стерије Поповића:
    - Тврдица или Кир Јања
  - познаје поетику српског романтизма
  - објасни значај Саве Мркаља за реформу српске ћирилице
  - познаје живот и дело Вука Стефановића Караџића и рад његових сарадника Ђуре Даничића, Лукијана Мушицког и Јернеја Копитара
  - интерпретира дела српских романтичара:
    - Бранко Радичевић: Ђачки растанак, Кад млидијах умрети
    - Ђура Јакшић: На Липару, Орао, Јелисавета кнегиња црногорска
    - З. Ј. Јовановић: Ђулићи, Ђулићи увеоци, Јутутунска народна химна
  - Лаза Костић: Santa Maria della Salute, Међу јавом и мед сном
  - препозна карактеристике српског реализма у контексту европских реалистичких кретања
  - познаје поетику српског реализма
  - објасни значај рада Светозара Марковића
  - интерпретира дела српских реалиста:
    - Јаков Игњатовић: Вечити младожења
    - Милован Глишић: Глава шећера
    - Лаза Лазаревић: Ветар, Све ће то народ позлатити, Први пут с оцем на јутрење
    - Сима Матавуљ: Поварета, Пилипенда
    - Стеван Сремац: Зона Замфирова, Поп Ђира и поп Спира
    - Бранислав Нушић: Сумњиво лице, Госпођа министарка
    - Војислав Илић: Лирика
    - Радоје Домановић: Данга, Вођа
  - познаје поетику српске модерне
  - објасни значај Антологије новије српске лирике Богдана Поповића
  - интерпретира лирику српских модерниста:
    - Алексе Шантића
    - Јована Дучића
    - Милана Ракића
    - Симе Пандуровића
    - Владислава Петковића Диса
    - Милутина Бојића
  - интерпретира прозна дела српских модерниста:
    - Борисав Станковић: Коштана, Нечиста крв
    - Петар Кочић: Јазавац пред судом, Мрачајски прото

- познавање српске књижевности између два рата
- интерпретира дела:
  - Исидора Секулић: Кроника паланачког гробља
  - Вељко Петровић: Салашар
  - Растко Петровић: Људи говоре
  - Милош Црњански: Сеобе – први део
- интерпретира лирику:
  - Душан Васиљев
  - Момчило Настасијевић
  - Милош Црњански

- познавати битна обележја савремене српске књижевности
- интерпретирати књижевна дела:
  - Иво Андрић: На Дрини ћуприја, Проклета авлија
  - Владан Десница: Прољећа Ивана Галеба
  - Бранко Ћопић: Башта сљезове боје
  - Меша Селимовић: Дервиш и смрт
  - Михајло Лалић: Лелејска гора
  - Добрица Ћосић: Корени
  - Александар Тишма: Употреба човека
  - Душан Ковачевић: Балкански шпијун
  - Данило Киш: Приповетке
- интерпретирати лирику савремених српских песника:
  - Десанка Максимовић
  - Стеван Раичковић
  - Миодраг Павловић
  - Васко Попа
  - Бранко Миљковић.

3. Структура испита

Испит из Српског језика састоји се из два дела.

У првом делу испита проверава се писмено изражавање, у којем се примењују знања из историје и теорије књижевности и разумевање књижевних дела (писање есеја).

У другом делу испита (књижевност и језик) испитују се стечена знања из српског језика и књижевности.

3.1. Школски есеј

У првом делу кандидати треба да напишу есеј ограничене дужине (од 300 до 400 речи) на темељу одломка из књижевног дела. На испиту из Српског језика понуђен је интерпретативни школски есеј. Кандидат у себи чита задани текст и према понуђеним смерницама пише есеј. У поглављу Опис бодовања, приложена је лествица за вредновање есеја са детаљним објашњењем. Интерпретативни школски есеј односи се на једно од испитних дела која се налазе у испитном каталогу.

За есеј, кандидат може добити укупно 50 бодова.

3.2. Књижевност и језик

У другом делу испита проверава се стечено знање из српског језика и књижевности.

Табела 1. приказује структуру другог дела испита.

Табела 1. Структура другог дела испита према типу задатака

ВРСТА ЗАДАТКА	БРОЈ ЗАДАТАКА	БРОЈ БОДОВА
задачи вишеструког избора	38	38
задачи кратког одговора	18	18
задачи допуњавања	4	4
УКУПНО	60	60

У задацима вишеструког избора кандидат треба да одговори на постављена питања одабирајући, од четири понуђена, један тачан одговор.

У задацима кратког одговора кандидат треба да одговори са највише четири речи на постављено питање.

У задацима допуњавања кандидат треба да упише тачан одговор на означену црту.

Укупан број бодова у другом делу испита је 60.

4. Технички опис испита

4.1. Трајање испита

Испит из Српског језика траје укупно **240 минута**.

Први део испита (школски есеј) проводи се временски одвојено од другог дела и траје укупно **150 минута**.

Други део испита (књижевност и језик) траје укупно **90 минута**.

Време одржавања испита биће објављено у Водичу кроз државну матуру и на мрежним страницама НЦВВО-а.

4.2. Изглед испита и начин решавања

Школски есеј

Кандидати добијају коверат у којем је испитна књижица, лист за концепт и два листа за оцењивача. Од кандидата се очекује да пажљиво прочитају упутства за писање есеја. У испитној књижици налази се одломак из књижевног дела на темељу којег кандидати пишу есеј према понуђеним смерницама. Кандидати могу користити лист за концепт, али на крају морају свој есеј читко да препишу на за то одређен лист.

Књижевност и језик

Кандидати добивају коверат у којем се налази испитна књижица и лист за одговоре. Од кандидата се очекује да пажљиво прочитају и следе упутства за решавање испита.

4.3. Прибор

На испиту из Српског језика кандидати могу да користе хемијску оловку плаве или црне боје, а за писање есеја могу да користе и наливперо.

5. Опис бодовања

Укупан број бодова на оба дела испита је **110**.

5.1. Вредновање првог испитног дела

Табела 2. Основна табела елемената вредновања

ОЗНАКА	ЕЛЕМЕНТ ВРЕДНОВАЊА	КАТЕГОРИЈЕ	ОПИСИВАЧИ	ПРОЦЕНТИ У УКУПНОМ БРОЈУ БОДОВА
А	ЧИТАЊЕ И РАЗУМЕВАЊЕ ТЕКСТА	А1	Наведена су основна обележја заданог текста.	64 %
		А2	Препознати су основни саджајни подаци и структура текста.	
		А3	Описана је проблематика текста према датим смерницама.	
		А4	Наведене тврдње су потврђене цитатима.	
		А5	Показано је глобално разумевање текста.	
		А6	Показано је аргументовано изношење виђења текста.	
		А7	Наведене су карактеристике стила и језика и властити став према тексту.	
Б	ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ	Б1	Есеј је садржајно и графички обликован у три дела (увод, разрада и закључак). Текст је мотивски и логички уверљиво повезан. Употребљен је адекватан речник и стил.	12 %
Ц	УПОТРЕБА СРПСКОГ ЈЕЗИКА	Ц1	Реченице су јасно и тачно састављене на српском језику.	24 %
		Ц2	Правилна употреба граматике.	
		Ц3	Правилна употреба правописа.	
				УКУПНО 100%

Успешно написан есеј доноси 50 бодова.
Есеје вреднују оспособљени оцењивачи према јединственој лествици за процену.

Посебне ситуације у оцењивању

Школски есеј добиће 0 (нула) бодова:

- ако кандидат користи непристојне речи
- ако се директно обраћа оцењивачу
- ако пише вицеце или песме
- ако црта на листу за одговор
- ако је промашио тему
- ако има недовољан број речи (дозвољено је одступање 10% од заданог броја речи)
- ако је рукопис потпуно нечитак
- ако је есеј написан великим штампаним словима.

Пример лествице за вредновање есеја може се наћи на мрежним страницама НЦВВО-а, уз објављени испит из Српског језика у школској год. 2011/2012.

5.2. Вредновање другог испитног дела (књижевност и језик)

Успешним решавањем друге испитне целине кандидат може остварити максимално **60 бодова**. Сваки тачно означен одговор доноси један бод. Овај део испита ће се вредновати оптичким читачем, а задатке отвореног типа вредноваће за то оспособљени оцењивачи. У испиту неће бити негативних бодова, што значи да се нетачни одговори неће одузимати од тачних.

6. Примери задатака са детаљним објашњењем

6.1. Пример задатка есејског типа

Задатак есејског типа састоји се од упутства (у којем је описан начин решавања задатка, број речи и сл.), полазних текстова те смерница за писање.

Пред вама је одломак из збирке приповедака Башта сљезове боје Бранка Ћопића. Пажљиво га прочитајте а затим и смернице за писање школског есеја испод текста. Редослед смерница не обавезује вас у обликовању есеја. Есеј мора да буде заокружена целина са уводом, разрадом и закључком. Прво пишете на листу за концепт а онда есеј препишите читко на за то предвиђен лист. Есеј треба да буде правописно и граматички тачан и мора имати од 300 до 400 речи.

ТЕКСТ

Мушкарци обично слабо разликују боје, али један такав незнајша у бојама какав је био мој дјед, е, таквог је било тешко наћи. Његов спектар сводио се на свега четири основне боје, а оно остало – то није ни постојало или се сводило, у најмању руку (ако је чича добре воље!), на неки врло неодређен опис: „Жуто је, а као и није жуто, него нешто онако – и јест и није.”

Због дједове тврдоглавости у погледу боја, и ја сам, већ на првом кораку од куће, упао у неприлику.

Било је то у првом разреду основне школе.

Негдје средином године учитељица нам је причала о вуку, те живи овако, те храни се онако, док ће ти одједном упитати:

– Дјецо, ко зна какве је боје вук?

Ја први дигох руку.

– Ево га, Бранко ће нам казати.

– Вук је зелен! – окидох ја поносито.

Учитељица се трже и зачуђено надиже обрве.

– Бог с тобом, дијете, гдје си то чуо?

– Каже мој дјед – одвалих ја самоувјерено.

– Није тачно, вук није зелен.

– Јесте, зелен је! – неочекивано се узјогуних ја као прави унук честитог дједа Раде.

Учитељица ми приђе сасвим близу, љутито узрики у моје лице и повуче ме за уво.

– Кажи ти своје мудрому дједу да то није истина. Вук је сив. Сив, запамти.

Скоро плачући отклипсао сам тога дана кући и шмрцајући испричао дједу све што се у школи догодило.

Ни слутио нисам каква ће се бура око тога подићи.

Шта! Пред читавим разредом његовог унука, миљенца, теглити за уши, а уважену старину поспрдно назвати мудрим, боље речено, будалом! Дотле смо дошли? И још рећи да вук није зелен већ некакав... хм! Е, то не може тек тако проћи.

Сјутрадан, пушући попут гуска, дјед је доперјао са мном у школско двориште и пред свом дјечурлијом разгаламио се на учитељицу:

– А је ли ти, шишковице, оваква и онаква, ти ми боље од мене знаш какав је вук, а? Није зелен?

Пази ти ње! Ја се с вуцима родио и одрастао, читавог вјека с њима муку мучим, а она ти ту...

По туру би тебе требало овим штапом, па да се једном научиш памети.

Извика се дјед, **расплака** се учитељица, а ми, ђаци, од свега тога ухватисмо неку вајду: тога дана није било наставе.

Већ следећег јутра дједа отјераше жандарми. Одсједи старина седам дана у среској „бувари”, а кад се врати, убљиједио и мучаљив, он ми навече попријети прстом.

– А ти, језичко, нек те ја још једном чујем да блејиш какав је ко, па ћу ти ја показати. Вук је зелен, хех! Шта те се тиче какав је вук.

Бранко Ћопић, Башта слезове боје

Интерпретативни школски есеј Смернице за писање школског есеја

Одредите књижевну врсту којој припада ово дело.

Присетите се корена сукоба између учитељице и дечака и дједа и учитељице.

Окарактеришите лик дједа и објасните да ли је он стварно био такав „незнајша” у бојама.

Уочите и опишите приповедачке технике и цитирајте делове текста који показују сликовитост народног говора.

Објасните симболику наслова приповетке.

Протумачите функцију писања у првом лицу.

Немојте препричавати фабулу.

6.2. Пример задатка вишеструког избора

Задатак вишеструког избора састоји се од упутства (у којем је описан начин решавања задатка који је заједнички за све задатке тог типа у низу), основе (питања) те четири понуђена одговора од којих је један тачан.

У следећем задатку само је један одговор тачан. На листу за одговоре уз редни број задатка означите знаком X само један од четири понуђена одговора.

Како се називају позајмљенице из руског језика?

- A. германизми
- B. турцизми
- C. русизми
- D. англицизми

ТАЧАН ОДГОВОР: C

ОБРАЗОВНИ РЕЗУЛТАТ: познавање позајмљеница

НАЧИН БОДОВАЊА:

1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор или неодговорено

6.3. Пример задатка кратког одговора

Задатак кратког одговора састоји се од питања на које треба одговорити са највише две речи на за то предвиђено место.

Пажљиво прочитај текст:

„Доиста ми је Душанов законик помогао да изразим нека своја искуства, негодовања, самилост, који нису везани само за Душаново време.”

Како се зове збирка песама Десанке Максимовић у којој се она упушта у лирске дијалоге са царом Душаном?

ТАЧАН ОДГОВОР: Тражим помиловање

ОБРАЗОВНИ РЕЗУЛТАТ: познавање стваралаштва Десанке Максимовић

НАЧИН БОДОВАЊА:

1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор или неодговорено

6.4. Пример задатка допуњавања

У задацима допуњавања кандидат треба да упише тачан одговор на означену црту.

Који предлог недостаје у реченици?
Није се појавио _____ болести.

ТАЧАН ОДГОВОР: због**ОБРАЗОВНИ РЕЗУЛТАТ:** примена знања из синтаксе**НАЧИН БОДОВАЊА:**

1 бод – тачан одговор

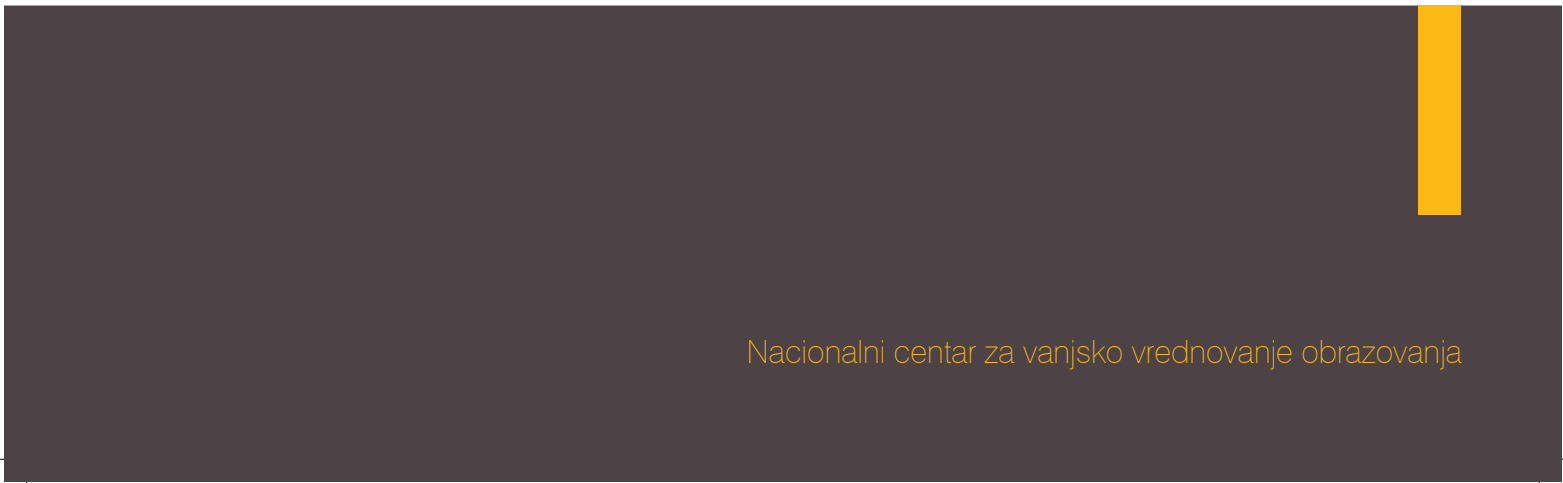
0 бодова – нетачан одговор или неодговорено

7. Савети наставницима

- Анализирајте са ученицима резултате националних испита.
- Развијајте код ученика позитиван однос према националним испитима и државној матури.
- Подстичите код ученика креативност и самовредновање.
- Будите отворени и сусретљиви за ученичка питања.
- Негујте код ученика љубав према српском језику и писму.
- Информишите се на страницама интернета о свим питањима за државну матуру и упутите на то ученике.

8. Литература

1. Љиљана Николић – Босиљка Милић: Читанка за 1. разред средње школе, Београд 2004.
2. Љиљана Николић – Босиљка Милић: Читанка за 2. разред средње школе, Београд 2004.
3. Љиљана Николић – Босиљка Милић: Читанка за 3. разред средње школе, Београд 2004.
4. Љиљана Николић – Босиљка Милић: Читанка за 4. разред средње школе, Београд 2004.
5. Пижурица – Јерковић – Пешикан: Правопис српског језика, Нови Сад 1993.
6. Живојин Станојчић – Љубомир Поповић: Граматика српског језика – уџбеник за први, други, трећи и четврти разред средње школе, Београд 1997.

Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja

